

Utenriksdepartementet

ATOMSIKKERHET OG MILJØ

Regjeringens handlingsplan 2018–2022

Regjeringens handlingsplan for atomsikkerhet og miljø 2018–2022 i Russland, Ukraina og Eurasia

Innhold

1	Innledning	1
2	Mål for regjeringens handlingsplan for atomsikkerhet og miljø	2
3	Dagens situasjon	3
4	Tiltaksområder	5
4.1	Myndighets- og organisasjonssamarbeid	5
4.1.1	<i>Beredskap</i>	5
4.1.2	<i>Miljøovervåkning</i>	6
4.1.3	<i>Regelverksutvikling og forvaltning</i>	6
4.2	Økt sikkerhet og sikring av atomanlegg	7
4.2.1	<i>Kjernerkraftverk</i>	7
4.2.2	<i>Håndtering av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall</i>	8
4.3	Sikring og ikke-spredning	8
	Vedlegg 1: Historikk og bakgrunn	10
	Vedlegg 2: Oppnådde resultater	13
	Vedlegg 3: Organisering av atomsikkerhetssamarbeidet	17

Definisjoner og forkortelser

Definisjoner	
Convention on Nuclear Safety	<u>Konvensjonen om kjernefysisk sikkerhet.</u>
Espoo Convention	<u>Konvensjon om konsekvensutredninger for tiltak som kan ha grenseoverskridende miljøvirkninger (EIA).</u>
Eurasia	Armenia, Aserbajdsjan, Georgia, Hviterussland, Kasakhstan, Kirgisistan, Moldova, Russland, Tadsjikistan, Turkmenistan, Ukraina og Usbekistan.
Geografisk innretning	Atomhandlingsplanens geografiske hovedområde er Russland og Ukraina. Aktiviteter i Hviterussland og det øvrige Eurasia vil også kunne inngå i handlingsplanen dersom de bygger opp under de overordnede målsettingene.
Sikkerhet (safety)	Oppnåelse av riktig driftsforhold ved anlegg, forebygging av ulykker, reduksjon av konsekvenser av ulykker. Dette resulterer i beskyttelse av ansatte ved anleggene, befolkningen for øvrig og miljøet fra unødig risiko for stråling.
Sikring (security)	Forebygging av kriminelle eller tilsiktete uautoriserte handlinger som involverer nukleært og annet radioaktivt materiale, tilknyttede anlegg eller tilhørende aktiviteter.
Samarbeidsforum og arbeidsgrupper	
AMAP	<u>Arctic Monitoring and Assessment Programme</u> Et forsknings- og overvåkingsprogram underlagt Arktisk råd.
EBRD	<u>European Bank for Reconstruction and Development</u> EUs bank for gjenoppbygging og utvikling med formål å fremme den økonomiske og demokratiske utviklingen i de tidligere kommuniststyrte landene i bl. a. Sentral- og Øst-Europa.
EPPR	<u>Emergency Prevention, Preparedness and Response Working Group</u> Arbeidsgruppe underlagt Arktisk råd, hvor mandatet omfatter bl.a. søk- og redningstjeneste, beredskap mot akutt forurensning og strålevernberedskap.
GICNT	<u>Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism</u> Internasjonalt forum for bekjempelse av nukleær terrorisme.
GP	<u>Global Partnership against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction</u> Globalt partnerskap initiert av G8 i 2002 og videreført av G7.
G7	Group of seven Landssammenslutning av Canada, Frankrike, Italia, Japan, Storbritannia, Tyskland, og USA.

IAEA	<p><u>International Atomic Energy Agency</u></p> <p>Det internasjonale atomenergibyrådet underlagt FN med formål å fremme sikker og fredelig bruk av atomenergi.</p>
MNEPR	<p><u>Multilateral Nuclear Environmental Programme in the Russian Federation</u></p> <p>Et multilateralt rammeverk for bistand til Russland på atomsikkerhetsområdet, hvor bidragslandenes rett til inspeksjon på prosjektstedet og kontroll med bruk av bidragene bl.a. inngår.</p>
NDEP	<p><u>Northern Dimension Environmental Partnership</u></p> <p>EUs nordlige dimensjons miljøpartnerskap administrert av EBRD, med formål å sikre god gjennomføring av komplekse og kostbare prosjekter, bl.a. for opprydding av radioaktivt avfall og sikring av brukt kjernebrensel i nordområdene.</p>
NPT	<p><u>Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons</u></p> <p>Ikke-spredningsavtalen for kjernevåpen er en internasjonal traktat med formål å sikre fredelig bruk av nukleær teknologi, hindre spredning av atomvåpen samt bidra til nedrustning.</p>
NSCG	<p><u>Nuclear Security Contact Group</u></p> <p>Uformell samarbeidsgruppe mellom landene som deltok i NSS. Gruppen er også åpen for interesserte land som ikke deltok i NSS.</p>
NSS	<p><u>Nuclear Security Summit</u></p> <p>Internasjonalt samarbeidsforum mellom statsledere med formål å sikre nukleært og annet radioaktivt materiale og forebygge kjernefysisk terrorisme.</p>

1 Innledning

Norges atomsikkerhetssamarbeid med Russland, Ukraina og enkelte land i Eurasia styres gjennom Regjeringens handlingsplan for atomsikkerhet og miljø (atomhandlingsplanen). Den ble første gang vedtatt i 1995 og er senere revidert i 1998, 2005, 2008 og 2013. Samlet har Stortinget bevilget nær 2 milliarder kroner i perioden 1995–2017. Atomhandlingsplanen skal sikre politisk forankring og kontinuitet i atomsikkerhetssamarbeidet samt gi føringer for samarbeidet i de neste 5 årene. Vekslede regjeringer og Storting har prioritert atomsikkerhetssamarbeidet høyt, og det refereres også til i Jeløya-plattformen.

Tiltakene har bidratt til sikring av nukleært og annet radioaktivt materiale, og har ført til redusert risiko for atomhendelser. Samarbeidet med Russland er en bærebjelke i dette arbeidet og har i en årrekke vært en viktig kanal for tillitsbygging og kompetanseutveksling. Norges innsats har høy anseelse internasjonalt. Internasjonalt samarbeid og koordinering er svært viktig for å oppnå gode resultater. Atomsikkerhetssamarbeidet med Ukraina er trappet opp de siste årene.

Det viktigste forumet internasjonalt når det gjelder å legge rammer og føringer for atomsikkerhet globalt er Det internasjonale atomenergibyrået IAEA, der Norge er medlem. Atomhandlingsplanen er i tråd med retningslinjer og standarder utarbeidet av IAEA. En nærmere beskrivelse av norsk policy-arbeid i og overfor IAEA faller utenfor rammene av denne handlingsplanen. Enkelte prosjekter for økt atomsikkerhet finansieres gjennom EØS-ordningen. Disse er godt koordinert med aktivitetene i atomhandlingsplanen.

Atomhandlingsplanen inneholder spesifisering av hovedmålsettingene for atomsikkerhetssamarbeidet i kapittel 2 og beskrivelse av dagens situasjon i kapittel 3. Tiltaksområder med delmål, hva vi ønsker å oppnå og hvorfor dette er viktig, omtales i kapittel 4. Vedlegg 1: Historikk og bakgrunn gir et tilbakeblikk på atomsikkerhetsarbeidet gjennom 20 år. Vedlegg 2: Oppnådde resultater gir en overordnet oversikt over resultatene fra arbeidet. Vedlegg 3: Organisering av atomsikkerhetssamarbeidet gir en beskrivelse av de viktigste aktørene i arbeidet. Definisjoner og forkortelser er beskrevet innledningsvis.

Under atomhandlingsplanen er det tidligere utarbeidet delstrategier på enkelte viktige tiltaksområder for å utdype Norges engasjement. Disse kan revideres uavhengig av dette dokumentet.

2 Mål for regjeringens handlingsplan for atomsikkerhet og miljø

Mål: Innsatsen under atomhandlingsplanen er konsentrert om to hovedmålsettinger:

- Redusere risikoen for alvorlige ulykker og radioaktiv forurensning.
- Hindre at nukleært og annet radioaktivt materiale kommer på avveier.

Atomhendelser kan raskt få konsekvenser ut over nasjonale grenser. Samfunnet stiller krav til sikkerhet, varsling, beredskap og åpenhet, blant annet som følge av at flere alvorlige atomhendelser har funnet sted de siste ti årene. Risiko for at nukleært og annet radioaktivt materiale kan komme på avveier og bli brukt i terrorhandlinger, underbygger betydningen av å sikre dette materialet.

Norges innsats på atomsikkerhetsområdet har som formål å beskytte helse og miljø. Det er viktig å fortsette et tett og langsiktig atomsikkerhetssamarbeid så lenge det finnes atomaktiviteter og forurensningskilder som kan ramme norske og globale interesser. Dette reflekteres i arbeidets geografiske og tematiske prioriteringer.

Et av suksesskriteriene er at atomsikkerhetssamarbeidet foregår tverrsektorielt, på myndighetsnivå, gjennom fagmiljøer og det sivile samfunn. Dette bidrar til den brede kontaktflaten og kompetansen som er opparbeidet gjennom årene. Tiltakene har medført at store mengder nukleært og annet radioaktivt materiale er sikret og at risikoen for ulykker er redusert. Tilliten som er etablert i dette arbeidet har betydning langt utover å redusere faren for atomulykker og radioaktiv forurensning. I dag har vi større åpenhet om atomutfordringer og sikkerhetsvurderinger enn for 20 år siden. Samarbeidet bidrar til bedre beredskap og oversikt over risiki for radioaktiv forurensning.

Geografisk innretning: Atomhandlingsplanens geografiske hovedområde er Russland og Ukraina. Aktiviteter i Hviterussland og Eurasia vil også kunne inngå i handlingsplanen dersom de bygger opp under de to hovedmålsettingene.

Retningslinjer og delmål:

Atomhandlingsplanen skal gjennom en kostnadseffektiv utnyttning av bevilgningene:

- bidra til økt sikkerhet og sikring ved atomanlegg
- bygge på helhetlig tilnærming og være basert på grundige risiko- og konsekvensvurderinger
- forebygge radioaktiv forurensning av økosystemer
- sikre informasjon og førstehåndskunnskap om atomsikkerhets spørsmål og miljøutfordringer gjennom samarbeid og tilstedeværelse
- opprettholde og styrke dialogen om mål og virkemidler i atomsikkerhetsarbeidet mellom ansvarlige myndigheter i samarbeidslandene og det sivile samfunnet
- bidra til å styrke norsk atomberedskap
- bidra til å styrke overvåking av radioaktivitet i luft og miljø

- bidra til at samarbeidslandenes forvaltning og forvaltningsorganer styrkes i tråd med internasjonale retningslinjer
- sikre at gjennomføring av aktiviteter skjer i tråd med nasjonal lovgivning, internasjonale retningslinjer, og i nær dialog med relevante tilsynsmyndigheter i samarbeidslandene og andre land som bidrar med finansiell støtte

3 Dagens situasjon

Den sikkerhetspolitiske situasjonen er i endring. Norge står overfor et komplekst og uforutsigbart trusselbilde, med økt militær aktivitet også i våre nærområder. Internasjonalt er det bekymring for at nukleært og annet radioaktivt materiale kan komme på avveier og bli brukt i krigføring eller terrorøymed.

Russland: Regjeringen anser atomsikkerhetsarbeidet som et høyt prioritert samarbeidsområde med Russland. Både i dagens situasjon og i et lengre perspektiv er atomsikkerhetssamarbeidet viktig for dialog og tillitsbygging med russiske myndigheter. Derfor er det i vår interesse at denne kontaktkapitalen videreføres. Det norsk-russiske samarbeidet på dette området har høy anseelse internasjonalt.

Russland sørger nå i stor grad for å løse egne atomproblemer, både med økonomiske midler og teknisk ekspertise. Vesentlige resultater er oppnådd i samarbeid med internasjonale aktører. Konsentrasjonen av atomanlegg og kjernefysisk materiale i Nordvest-Russland representerer imidlertid fremdeles en potensiell helse- og miljøfare. Gitt nærheten til Norge er det derfor i vår interesse at det norske og internasjonale engasjementet fortsetter. Det er fortsatt bred tverrpolitisk enighet om at et nært samarbeid med Russland på miljø- og atomsikkerhetsområdet er en viktig del av norsk nordområdesatsing og vårt bilaterale forhold til Russland.

Ukraina: Russlands folkerettsstridige annekasjon av Krim og destabilisering av Donbas gjennom bl.a. støtte til separatistene, har store konsekvenser for Ukraina, men også for forholdet mellom NATO og Russland. Denne utviklingen har også konsekvenser for atomsikkerheten i Ukraina. På grunn av konflikten øst i Ukraina er det store mengder nukleært og annet radioaktivt materiale som ikke er under myndighetenes kontroll. Fravær av myndighetskontroll øker også faren for tyveri, smugling og annen ulovlig omgang med strålekilder i landet. Ukraina har også mistet viktige kompetansemiljø innen kjernekraft i Sevastopol på Krim. Norges samarbeid med Ukraina er styrket. Det er igangsatt tiltak som skal bidra til å øke sikkerheten blant annet ved kjernekraftverk og styrke grensekontrollen. Sistnevnte er et internasjonalt satsningsområde for å hindre smugling av nukleært og annet radioaktivt materiale, samt hindre terror.

Under toppmøtet om kjernefysisk sikkerhet (Nuclear Security Summit) i Haag mars 2014 tok Norge initiativ til samarbeid med Ukraina innen sikring av landets kjernekraftverk, og ga i tillegg et tilsagn om norsk støtte til et større amerikansk-ledet program for sikring av radioaktive kilder og styrket grensekontroll. Norge inngikk både en bilateral norsk-ukrainsk

avtale om myndighetssamarbeid, og en trilateral felleserklæring om norsk-svensk-ukrainsk samarbeid for økt atomsikkerhet i november 2014.

Internasjonalt: Norges innsats i atomsikkerhetssamarbeidet har skaffet oss en betydelig posisjon internasjonalt. Tiltakene i Nordvest-Russland er et viktig norsk bidrag til det globale arbeidet med å sikre spaltbart materiale og har fått betydelig oppmerksomhet gjennom de fire toppmøtene om kjernefysisk sikkerhet (Nuclear Security Summit) i 2010–2016. Norges anseelse på området har også bidratt til at Norge fikk en rolle i gjennomføringen av Iran-avtalen i desember 2015. Norge bidrar også til arbeidet med styrket sikkerhetskultur internasjonalt gjennom myndighetssamarbeid og dialog om regelverksutvikling, beredskapsøvelser og miljøovervåkning. Norge er bedt om å lede et nytt IAEA-nettverk for økt samarbeid mellom landene i Øst-Europa og Eurasia.

Den norske innsatsen i Russland og Ukraina utgjør sentrale bidrag til å nå målene fra de ovennevnte toppmøtene om å hindre nukleær terrorisme globalt, og styrke kjernefysisk sikkerhet gjennom nasjonale handlinger. Arbeidet tas nå videre i andre relevante fora, herunder i IAEA og G7 Globalt Partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og -materiale (G7GP). Det er en viktig målsetting fra norsk side å bidra til at vi har god kunnskap om hvilke potensielle trusler nukleært og annet radioaktivt materiale representerer. Innsatsen i Nordvest-Russland og Ukraina bidrar både til å gjøre våre nærområder og Europa tryggere. Norge har tatt initiativ til opprettelse av et internasjonalt forum for koordinering og informasjonsutveksling for atomsikkerhetssamarbeid i Ukraina i tråd med føringer fra G7GP.

Den norske innsatsen avstemmes med andre sentrale land som bidrar finansielt og tar hensyn til samarbeidslandenes lokale prioriteringer. Samlet gir dette oss en plattform for klare prioriteringer av prosjekter og områder basert på reelle behov og på norsk kompetanse.

Det sivile samfunn: Norske ikke-statlige organisasjoner (NGO-er) som Naturvernforbundet, Natur og Ungdom og Bellona har i mange år samarbeidet med russiske miljøvernorganisasjoner. I de senere år er det også utviklet et samarbeid med ukrainske organisasjoner. Gjennom sitt samarbeid med søsterorganisasjoner bidrar de norske NGO-ene til økt oppmerksomhet på miljø- og atomsikkerhetsspørsmål, samt bevisstgjøring om alternativer til kjernekraft.

Russisk lovgivning pålegger russiske NGO-er som mottar finansiering fra utlandet og driver «politisk virksomhet» å registrere seg som «fremmede agenter». Dette har ført til at mange av de norske NGO-enes samarbeidspartnere i Russland har fått dårligere forutsetninger for å gjennomføre aktiviteter knyttet til atomsikkerhetsspørsmål. Samarbeid mellom norske, russiske og ukrainske miljøvernorganisasjoner bidrar likevel til å opprettholde og utvikle det sivile samfunn. For å kunne oppnå gode resultater er det en målsetting fra norsk side at samarbeidet mellom norske ikke-statlige organisasjoner og deres prosjektpartnere fortsetter. Norge vil gjennom atomsikkerhetssamarbeidet bidra til å fremme åpenhet og involvering av miljøbevegelsen og andre interesserte aktører. Det er viktig at det sivile samfunn så langt som mulig sikres innsyn og påvirkningsmulighet når det gjelder beslutninger om håndtering og lagring av nukleært og annet radioaktivt materiale.

4 Tiltaksområder

Prosjektsamarbeid med relevante myndigheter og andre kompetansemiljøer i Russland og Ukraina gir nærhet til og kunnskap om sikkerhetsutfordringer som er viktige for norsk og global sikkerhet. Det er fremdeles atomaktiviteter og forurensningskilder i disse landene som kan påvirke norske og globale interesser. Den norske innsatsen overfor Russland og Ukraina vil derfor fortsette. Aktiviteter i andre land i Eurasia vil også kunne videreføres.

Atomhandlingsplanens tiltak deles inn i tre ulike tiltaksområder. Disse er beskrevet nærmere nedenfor. Se følgende vedlegg for nærmere informasjon om atomsikkerhetsarbeidet:

Vedlegg 1: Historikk og bakgrunn, Vedlegg 2: Oppnådde resultater, og Vedlegg 3: Organisering av atomsikkerhetssamarbeidet.

4.1 Myndighets- og organisasjonssamarbeid

Sterke og ansvarlige atomsikkerhetsmyndigheter og institusjoner er avgjørende for å redusere risikoen for alvorlige ulykker, hindre radioaktiv forurensning og at nukleært og annet radioaktivt materiale kommer på avveier.

Gjennom samarbeid med myndigheter og organisasjoner får Norge bedre kunnskap om blant annet beslutningsstøttesystemer, prognoseverktøy og beredskapsorganisering i de respektive landene. Samarbeidet gir norske myndigheter god informasjon om atomanlegg og risikoen knyttet til dem. Samarbeidet bidrar også til at de nasjonale myndighetenes forvaltningspraksis blir mer transparent og bedre i stand til å levere tjenester. Velfungerende atomberedskap samt kunnskap om miljøtilstanden og mulige kilder til forurensning er vesentlig for trygg forvaltning av de marine resursene i Barentshavet og øvrig aktivitet i nordområdene.

4.1.1 Beredskap

Satsningsområder:

- Ha oppdatert oversikt over mulige kilder til radioaktiv forurensning.
- Bidra til god atomberedskap hos regionale og sentrale myndigheter i samarbeidslandene, spesielt anlegg der muligheten for grenseoverskridende forurensning eller utslipp kan berøre norske interesser.
- Samarbeid med beredskapsmyndigheter i samarbeidslandene for å styrke Norges atomberedskap blant annet gjennom å delta i beredskapsøvelser.
- Være pådriver for styrking av system for tidlig varsling ved atomulykker regionalt, bilateralt og internasjonalt.
- Regelmessig teste ut bilaterale varslingsavtaler og prosedyrer.
- Gjennomføring av beredskapsøvelser.

God kunnskap om kilder til radioaktiv forurensning danner grunnlag for god krisehåndtering og hurtig iverksettelse av tiltak for å beskytte liv, helse, miljø og andre viktige samfunnsinteresser. Dette gjelder kunnskap om blant annet atomdrevne isbrytere,

kjernekraftverk og atomanlegg, så vel som håndtering av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall.

Det er viktig å gjennomføre felles beredskapsøvelser med samarbeidslandene for å oppnå økt samarbeid, bedre informasjonsutveksling og testing av varslingsprosedyrer i praksis.

4.1.2 *Miljøovervåkning*

Satsningsområder:

- Styrke samarbeidet om miljøovervåkning, og videreutvikle samarbeidet om utveksling og kvalitetssikring av miljøprøver og måledata.
- Bidra til å styrke myndigheter og institusjoner som arbeider med miljøovervåkning.
- Undersøke miljøsituasjonen og tilstanden til dumpede objekter med radioaktivt avfall i nær dialog med Russland, og bidra til at det utarbeides konsekvensvurderinger av ulike tiltak for håndtering av disse.
- Ha oppdatert oversikt over forurensningsnivåer og tidstrender for radioaktiv forurensning i miljøet.

Det er behov for kartlegging av potensiell radioaktiv forurensning fra dumpede og sunkne objekter med brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall i nordområdene. God kunnskap om disse kildene er viktig for å kunne vurdere mulige konsekvenser ved fremtidig lekkasje, og risiko- og konsekvensutredninger må ligge til grunn for beslutninger om tiltak. Den norsk-russiske ekspertgruppen for radioaktiv forurensning i nordlige områder under den blandede norsk-russiske miljøvernkommisjonen har hatt oppmerksomhet på dette i over 25 år. Ekspertgruppen har også etablert et overvåkningssamarbeid som siden 2006 har gitt viktig kunnskap om miljøet til havs og på land i Barentsregionen. Denne kunnskapen vil, sammen med konsekvensanalyser, kunne danne basis for vurderinger om det er hensiktsmessig å heve sunkne radioaktive objekter.

4.1.3 *Regelverksutvikling og forvaltning*

Satsningsområder:

- Støtte relevante myndigheter i deres arbeid for å bringe nasjonalt regelverk i samsvar med internasjonale retningslinjer, f.eks. når det gjelder konsekvensutredninger og krav til gjennomføring av tiltak for økt atomsikkerhet.
- Styrke utvikling av regelverk, prosedyrer, inspeksjonsrutiner, forvaltningsregimer og sikkerhetskultur hos tilsynsmyndigheter med ansvar for atomsikkerhet samt bidra til transparent forvaltning.

Erfaringer fra over 20 års samarbeid om atomsikkerhet viser at tett kontakt med samarbeidslandenes tilsynsmyndigheter gjennom utvikling av regelverk, prosedyrer og sikkerhetskultur har styrket deres forvaltnings- og beredskapsregimer. Norge ønsker å bidra til å styrke samarbeidslandenes tilsynsmyndigheter ytterligere. Ved å knytte deler av samarbeidet til konkret prosjektarbeid ønsker vi å bidra til et forutsigbart og transparent forvaltningsregime, også når det gjelder innsikt i offentlig planlagte tiltak. Slik kan vi oppnå bedre kunnskap om miljøvern, strålevern og atomsikkerhet i samarbeidslandene. Samarbeidet mellom våre lands forvaltnings- og tilsynsmyndigheter samt kunnskapsmiljøer

innen atomsikkerhet, vil være viktig så lenge det finnes atomvirksomhet og forurensningskilder som kan påvirke våre nærområder.

4.2 Økt sikkerhet og sikring av atomanlegg

Sikker håndtering og fjerning av brukt brensel og radioaktivt avfall er fortsatt blant regjeringens viktigste prioriteringer innenfor atomhandlingsplanen. Norge ønsker å redusere risikoen for ulykker som kan ha grenseoverskridende konsekvenser gjennom å finansiere tiltak som bidrar til økt sikkerhet og sikring av atomanlegg. Den store helse- og miljøtrusselen som brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall representerer er en av grunnene til at Norge i sin tid startet sitt engasjement i atomsikkerhetssamarbeidet.

4.2.1 Kjernekraftverk

Satsningsområder:

- Stimulere til planlegging og gjennomføring av dekommisjonering, med vekt på erfaringer fra dekommisjoneringsarbeid i andre kjernekraftnasjoner.
- Videreføre samarbeidet om sikkerhetsforbedringer («safety and security»), med vekt på oppfølging av tidligere gjennomførte tiltak. Erfaringer fra ulykker og hendelser som har funnet sted de siste årene skal tas med i vurderingene.
- Bidra til god sikkerhetskultur ved kjernekraftverkene.
- Videreutvikle det faglige samarbeidet med kjernekraftverk og nasjonale myndigheter vedrørende sikkerhetssituasjonen ved kjernekraftverkene.
- Stimulere til økt åpenhet om problemstillinger relatert til sikkerhet ved eksisterende kjernekraftverk og i forbindelse med bygging av nye reaktorer.
- Fysisk sikring ved kjernekraftverk for å hindre at uvedkommende får tilgang til anlegg og sensitivt materiale og at nukleært og annet radioaktivt materiale kan komme på avveier.
- Bidra til bevisstgjøring om alternativer til kjernekraft, energiøkonomisering og effektivisering av energisektoren.

Hovedmålet med sikkerhetstiltakene finansiert gjennom atomhandlingsplanen er å redusere risikoen for ulykker som kan få konsekvenser for Norge og norske interesser. Ulykkene ved kjernekraftverkene i Tsjernobyl og Fukushima har vist at hendelser vil kunne gi akutte helseskader i nærområdene og langvarige konsekvenser i stor avstand fra anleggene.

Gitt at en stor andel av elforsyningen kommer fra kjernekraft, er sikker drift av landenes atomreaktorer viktig. Norge finansierer ikke sikkerhetstiltak som har til hensikt å forlenge atomreaktorenes levetid. Samarbeid om forberedelse til nedleggelse av gamle reaktorer er høyt prioritert. Videre kan samarbeid om vedlikehold og oppgradering av tidligere gjennomførte tiltak, som er av sikkerhetsmessig betydning, støttes.

Økt åpenhet om bygging av nye reaktorer er viktig for å kunne belyse problemstillinger som kan påvirke mennesker og miljø på tvers av landegrensene. Internasjonale prosesser i regi av IAEAs Kjernesikkerhetskonvensjon (Convention on Nuclear Safety) og Espoo-konvensjonen kan bidra til dette.

4.2.2 Håndtering av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall

Satsningsområder:

- Støtte tiltak for sikker håndtering, lagring og transport av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall.
- Bidra til en sikker og kostnadseffektiv håndtering og fjerning av brukt kjernebrensel i Andrejevbukta gjennom målrettede sikkerhets-, miljø- og beredskapstiltak innenfor rammen av det internasjonale samarbeidet. Målet er at alt brensel skal håndteres på en forsvarlig måte slik at det ikke lenger utgjør en trussel.
- Etablere trygge og gode arbeidsforhold for personalet som skal fjerne brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall.

Store mengder brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall lagret under utilfredsstillende forhold ved atomanlegg kan ha grenseoverskridende helse- og miljøvirkninger. Noe av brenselet kan dessuten være av en kvalitet som gjør at det under gitte omstendigheter kan brukes i kjernevåpen. Norge vil bidra til at dette avfallet håndteres på en forsvarlig måte og er under konstant kontroll.

Arbeidet i Andrejevbukta er den viktigste oppgaven innenfor atomsikkerhetssamarbeidet i nord, og vil være en hovedprioritet for Norge i lang tid framover. Norge ønsker å fortsette det bilaterale samarbeidet med Russland og det internasjonale samarbeidet gjennom Den europeiske bank for gjenoppbygging og utvikling (EBRD). For Norge er det viktig at håndtering og transport av det brukte kjernebrenselet gjennomføres på en sikker måte i henhold til internasjonal standard. Innsatsen bør legge til rette for kontinuitet i uttransporteringen av det brukte kjernebrenselet ved å støtte opp om nødvendige tiltak. Arbeidet i Andrejevbukta må sees i et langsiktig perspektiv – trolig vil det brukte brenselet være fjernet tidligst 2024. Gjennom EBRD vil Norge også følge arbeidet med fjerning av brukt kjernebrensel fra servicefartøyet Lepse.

FSUE Atomflot (Federal State Unitary Enterprise of Atomic Fleet), som holder til 2 km fra Murmansk, er et viktig knutepunkt for transport av brukt kjernebrensel fra blant annet Andrejevbukta og serviceskipet Lepse. Transporten foregår med spesialskip til FSUE Atomflot, og derfra videre med tog for gjenvinning og lagring ved atomanlegget Majak i Ural, sørøst for Jekaterinburg. Det er et russisk ansvar å gjennomføre dette arbeidet på en sikker måte. Den midlertidige lagringen av kjernebrenselet ved Atomflot setter krav til fysisk sikring og behov for miljøovervåking. Norge ønsker å fortsette sitt engasjement på Atomflot. I tillegg ønsker Norge å gjenoppta dialog og mulig samarbeid med russisk part om miljøsituasjonen i Majak.

4.3 Sikring og ikke-spredning

Det er behov for særskilte tiltak for å sikre nukleært og annet radioaktivt materiale, og forhindre at det havner i gale hender. Materialet kan brukes til produksjon av såkalte «skitne bomber». Noe av materiale er i tillegg egnet til produksjon av enkle kjernevåpen. Det er også behov for å finne igjen materiale som har havnet utenfor myndighetenes kontroll, eller som er brukt til kriminelle formål.

Smugling av nukleært og annet radioaktivt materiale er en utfordring, som krever internasjonalt samarbeid. Det internasjonale atomenergibyrået IAEA er navet i dette arbeidet internasjonalt. Samarbeid mellom myndigheter som har ulike ansvar for å hindre at nukleært og annet radioaktivt materiale kommer på avveier er en viktig del av arbeidet for å hindre smugling.

Satsningsområder:

- Bidra til gjennomføring av tiltak for kontroll av nukleært og annet radioaktivt materiale.
- Skaffe bedre oversikt over radioaktive kilder som representerer en fare for helse, miljø og sikkerhet og vurdere tiltak for disse.
- Støtte tiltak som sikrer grensekontroll for å hindre smugling av nukleært og annet radioaktivt materiale.
- Økt dialog mellom myndigheter i mottakerlandene og mellom nasjonale myndigheter som jobber med smugling av nukleært og annet radioaktivt materiale.
- Opplæring og trening av personell i å påvise nukleært og annet radioaktivt materiale.
- Styrket samarbeid mellom fagmiljøer og myndigheter i Norge og samarbeidsland innen kontroll med og sikring av kjernefysisk materiale og atomanlegg.
- Støtte det multilaterale arbeidet i sikring av nukleært og annet radioaktivt materiale og radioaktive kilder.

Norge ønsker å bidra til tiltak som forhindrer at nukleært og annet radioaktivt materiale kommer på avveier. Aktiviteter innebærer bilateralt samarbeid, prosjektsamarbeid med andre lands myndigheter samt gjennom internasjonale samarbeidsfora. Eksempler på relevante internasjonale samarbeidsfora er Group of seven (G7) Global Partnership against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction (GP), Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism (GICNT) og Nuclear Security Contact Group (NSCG). Norge ønsker å styrke samarbeid mellom ulike myndigheter og organisasjoner som har ansvar for å avdekke smuglingsforsøk. Tiltak som styrker grensekontrollen og hindrer smugling av nukleært og annet radioaktivt materiale inn i Schengen-området vektlegges også. Det er behov for styrking av administrative rutiner, trening av personell og anskaffelse av bedre måleutstyr. En svikt i nasjonale tilsyns- og kontrollrutiner for nukleært og annet radioaktivt materiale kan føre til at dette kommer i gale hender.

Økt innsats for å styrke metodene for å bestemme opphavet og historikken til nukleært materiale («nuclear forensics») er viktig for å kunne avdekke kriminelle handlinger. Norge ønsker å styrke informasjonsutveksling internasjonalt, og særlig mellom land hvor smugling er en relevant problemstilling.

Vedlegg 1: Historikk og bakgrunn

Arven fra Sovjetunionen

Sovjetunionen utviklet i etterkrigstiden en omfattende atomvirksomhet, innenfor både militær og sivil sektor. Frem til Sovjetunionens sammenbrudd var denne sektoren preget av store utbygginger, men også ulykker, manglende vedlikehold, uforsvarlig håndtering av avfall, og en gjennomgående mangel på åpenhet. På 1990-tallet ble mange av problemene kjent også utenfor det tidligere Sovjet. Ulykker ved disse installasjonene vil kunne berøre områder utenfor regionen, deriblant Norge og norske interesser.

Den tidligere marinebasen i Andrejevbukta, fem mil fra Finnmark, er en av de største og farligste ansamlingene av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall i verden. Basen ble etablert i 1960 og tatt ut av aktiv bruk i 1984. Anlegget ble brukt til å bytte kjernebrensel på atomubåter og atomisbrytere, og til å håndtere og lagre store mengder fast og flytende radioaktivt avfall. Området er sterkt forurensset og det brukte brenselet utgjør en potensiell fare for forurensing til landmiljø og marine økologiske systemer med konsekvenser for fiskebestandene i Barentshavet. Norge har bidratt med tilrettelegging for sikker uttransportering av det brukte kjernebrenselet.

Fram til 90-tallet brukte tidligere Sovjetunionen, og senere Russland, de nordlige havområdene som dumpingplass for brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall. 17 000 konteinere med fast radioaktivt avfall har blitt dumpet i havområdene rundt Novaja Semlja, i tillegg til reaktorer med brukt kjernebrensel og reaktorkomponenter, og minst en atombrevet ubåt.

Det gamle servicefartøyet Lepse, med store mengder brukt kjernebrensel ombord, ble i 2013 transportert til skipsverftet NERPA ved Murmanskfjorden i regi av EBRD. Arbeidet med opphugging av fartøyet og håndtering av det brukte kjernebrenselet planlegges avsluttet i 2020. Norge følger dette arbeidet tett.

Stortings- og regjeringsdokumenter om russlandssamarbeidet

Atomproblemene i Russland, primært avfallsproblemet etter våpenkappløpet, ble første gang belyst i St. meld.nr. 34 (1993–1994) «Atomvirksomhet og kjemiske våpen i våre nordlige nærområder». Regjeringen vedtok i 1995 en handlingsplan for norsk innsats for å bidra til å bedre situasjonen. Atomhandlingsplanen har siden blitt revidert i 1998, 2005, 2008 og 2013. Stortingets bevilgning til gjennomføring av planen har fram til 2017 vært på om lag 2 milliarder kroner.

Meld. St. nr. 11 (2009–2010) om samarbeidet med Russland om atomvirksomhet og miljø i nordområdene, gir en oversikt over oppnådde resultater av den norske innsatsen i atomsikkerhetssamarbeidet med Russland. Samarbeidet på atomsikkerhetsområdet innenfor den bilaterale og den internasjonale rammen har gitt konkrete resultater. Dette gjelder blant annet sikkerhet ved russiske kjernekraftverk nær Norge og håndtering, transport og lagring av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall. Det har vært et viktig prinsipp at hovedansvaret for å håndtere utfordringene ligger på russisk side, og større russisk engasjement og egeninnsats har etter hvert preget utviklingen av samarbeidet. Da

Stortinget behandlet meldingen, var det tverrpolitisk enighet om viktigheten av dette arbeidet.

Riksrevisjonens gjennomgang av ruslandssamarbeidet

Norge og Russland initierte i 2008 en norsk-russisk parallellrevisjon av atomsikkerhetsarbeidet i nordområdene. Riksrevisjonens rapport støttet konklusjonene i ovennevnte stortingsmelding om at atomsikkerhetssamarbeidet med Russland har gitt gode resultater og at midlene er blitt brukt i henhold til intensjonene. Undersøkelsen viste at kontrollrutinene kunne bli enda bedre, spesielt når det gjelder å motvirke mulig korrupsjon. Videre ble det trukket frem at det burde legges mer vekt på beredskapssamarbeid og miljøovervåkning. Samlet sett bekrefter Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité ved sin behandling av riksrevisjonsrapporten at det var tverrpolitisk enighet om hovedlinjene i Norges samarbeid med Russland om atomsikkerhet.

Ny fase i ruslandssamarbeidet

Russlands annektering av Krim i 2014 med påfølgende ekskludering av Russland fra G8 og innføring av restriktive tiltak overfor Russland har medført at færre vestlige land involverer seg direkte i atomsikkerhetsarbeidet i Russland. Norge har fordømt Russlands folkerettsbrudd i Ukraina og vil fortsatt stå sammen med allierte og likesinnede partnere om reaksjonen på Russlands folkerettsstridige handlinger på Krim og i Øst-Ukraina. Samtidig er Russland vår nabo, og vi ønsker et godt nabor forhold til Russland. Gode og åpne kanaler er viktige å ha når vi møter utfordringer som krever felles løsninger. Norge ønsker også et styrket nordisk samarbeid om atomsikkerhetstiltak i Russland. I 2017 bidro den tette dialogen med russiske myndigheter til at de endret planer for transport av det flytende kjernekraftverket *Akademik Lomonosov* langs norskekysten, slik at transporten vil bli gjennomført uten atombrensel ombord.

Atomsikkerhetstiltak i Russland er i ferd med å gå over i en ny fase. Infrastrukturarbeidet i Andrejevbukta nærmer seg ferdigstilling og uttransportering av brukt kjernefysisk brensel vil bli vektlagt. Sikkerhet, beredskap og dekommisjonering av kjernekraftverkene på Kolahalvøya og ved St. Petersburg vil fortsatt ha oppmerksomhet. Det er også viktig å påpeke at risikobildet omfatter anlegg utover kjernekraftverkene, blant annet forskningsreaktorer, represseringsanlegget i Majak, avfallsanlegg (som i Andrejevbukta), transporter av kjernefysisk materiale, atomdrevne fartøy og atomvåpenanlegg.

Globalt partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og -materiale

Etter terrorangrepene mot USA 11. september 2001 etablerte G8-landene sitt Globale partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og -materiale. Landene forpliktet seg til å sette av 20 milliarder dollar i perioden 2002–2012 til konkrete tiltak. Partnerskapet definerte sikring av spaltbart materiale, opphugging av atomubåter, destruksjon av kjemiske våpen og sysselsetting av tidligere våpenspesialister som hovedsatsingsområder. Norge sluttet seg til partnerskapet i juni 2003 og bidro frem til 2012 med i overkant av 950 millioner kroner gjennom de årlige bevilgningene fra Stortinget til atomhandlingsplanen.

G7 landene har forlenget arbeidet i det Globale Partnerskapet, men uten de samme økonomiske forpliktelsene som i foregående tiårsperiode. Det er nå et globalt nedslagsfelt og ikke spesiell oppmerksomhet på problemene i Russland og tidligere Sovjetrepublikker.

Ukraina

Tsjernobyl-ulykken i 1986 rammet Ukraina hardt. Et område med radius ca. 30 km rundt kjernekraftverket er fremdeles stengt for alminnelig ferdsel. Radioaktive utslipp spredte seg dessuten til mange andre land, deriblant Norge. Ulykken har vist hvor sårbar norsk natur, og spesielt utmarksområder, er for radioaktiv forurensning. Det er over 30 år siden reaktorulykken, men det er fortsatt behov for mottiltak i landbruket i deler av Norge. Dette er for å redusere forurensningen fra radioaktivt cesium i sauekjøtt, melk, geitost og reinsdyrkjøtt slik at produktene kan selges til forbrukere. Slik forurensning er langvarig og kostbar for samfunnet.

Norge har bidratt vesentlig til oppryddingsarbeidet etter ulykken, og har i tillegg gjennom EBRD inntil 2017 gitt nær 80 millioner kroner til bygging av en spesialkonstruert overbygning som muliggjør sikker demontering av reaktoren.

Atomsikkerhetssamarbeidet med Ukraina ble initiert etter Tsjernobyl-ulykken, og siden utvidet i kjølvannet av Russlands annektering av Krim og den pågående konflikten i Øst-Ukraina. På atomtoppmøtet Nuclear Security Summit i Haag 2014 ble økt samarbeid initiert med videre oppfølging i Washington i 2016. I Ukraina gjenstår det betydelige utfordringer ved landets fire aktive kjernekraftverk, samt når det gjelder grensekontroll for å fremme sikring og hindre smugling av radioaktive kilder.

Mer info om historikk og bakgrunn:

- [Proposisjon til Stortinget 2016-2017](#)
- [Meld. St. nr. 11 \(2009-2010\)](#)
- [Norsk-russisk parallellrevisjon av atomsikkerhetsarbeidet i nordområdene
Stortingets kontroll- og konstitusjonskomiteens innstilling om parallellrevisjonen av
atomsikkerhetsarbeidet i nordområdene](#)

Vedlegg 2: Oppnådde resultater

Norge har i løpet av de siste 20 årene bevilget nær 2 milliarder kroner til atomsikkerhetssamarbeidet. Samarbeidet har gitt håndfaste og målbare resultater, og vært et viktig bidrag til å sikre helse, miljø og sikkerhet i nordområdene. I internasjonal sammenheng var Norge først ute med konkrete samarbeidsprosjekter med Russland. Etter hvert innledet flere land i samarbeidet med Russland for å redusere risikoen for ulykker og rydde opp i arven etter den kalde krigen. For Norge har internasjonalt samarbeid og koordinering vært svært viktig for å oppnå gode resultater.

Det internasjonale samarbeidet har vært omfattende i Russland, Ukraina og land i Eurasia, og har redusert risikoen for atomulykker, radioaktiv forurensning og terror ved bruk av radioaktivt materiale. Flere land og internasjonale aktører har bidratt med midler og ressurser og koordinert sin innsats for å løse atomsikkerhetsproblemer i disse landene. Samtidig er det viktig å understreke at samarbeidslandene selv har gjort den største innsatsen. Nedenfor følger de viktigste oppnådde resultater i atomsikkerhetssamarbeidet, hvor inndelingen følger som i kapittelet Tiltaksområder.

Myndighets- og organisasjonssamarbeid

Myndighetssamarbeid er et viktig element i norsk innsats på atomsikkerhetsområdet.

Beredskap

Siden 1993 og 1994 har Norge hatt avtaler om tidlig varsling av atomulykker og utveksling av informasjon om atomanlegg med henholdsvis Russland og Ukraina. Godt etablerte rutiner og felles prosedyrer for tidlig varsling er en viktig del av et helhetlig arbeid med beredskap. Gjennom kontakter med russiske myndigheter og organisasjoner har Norge fått bedre kunnskap om russiske beslutningsstøttesystemer, prognoseverktøy og beredskapsorganisering. Samarbeidet har gitt norske myndigheter god informasjon om de russiske installasjonene og risikoen knyttet til dem.

I 2015 ble nye varslingsprosedyrer mellom Norge og Russland undertegnet. Disse prosedyrene ble brukt som utgangspunkt for etablering av varslingsprosedyrer mellom Russland og hhv. Sverige og Finland i 2017. Det er jevnlig gjennomført beredskapsøvelser for å teste ut varslingsprosedyrene i praksis, og Norge har i fellesskap med russiske myndigheter arrangert omfattende øvelser i Andrejevbukta og Gremikha.

For Norge er det viktig med god koordinering av tiltak med andre land, spesielt de landene vi har et grensenært samarbeid med. Strålevernsmyndighetene i Norge, Sverige og Finland undertegnet en samarbeidsavtale i september 2016 om atomsikkerhets- og beredskapssamarbeid med strålevernsmyndighetene i Hviterussland.

Miljøovervåkning

Samarbeidet med Russland om dumpet radioaktivt avfall i Kara- og Barentshavet startet på 1990-tallet, da det ble gjennomført norsk-russiske ekspedisjoner. I forbindelse med Kursk-havariet i august 2000 bisto Norge ved å delta på tre ulike ekspedisjoner til havaristedet.

Norge og Russland har siden 2006 samarbeidet om et felles overvåkningsprogram i Barents- og Karahavet.

Det er gjennomført norsk-russiske tokt for å kartlegge mulig radioaktiv forurensning fra to russiske atomubåter, hhv. K-27 i 2012 og K-159 i 2014. Toktene viste at den radioaktive forurensningen i havområdene i nord er lav og at det ikke ble observert noen lekkasje fra de sunkne atomubåtene, men det er risiko for fremtidig forurensning. Det er publisert flere rapporter i 2016-2017 med vurderinger av potensiale for utslipp fra atomubåtene K-27 og K-159 i tillegg til konsekvenser av et mulig «verst tenkelig ulykkesscenario» f.eks. i forbindelse med en hevingsoperasjon. Norsk kunnskap om og interesse for fagområdet medførte at EU i 2016 igangsatte en «mulighetsstudie» for å definere objekter som representerer størst miljøtrussel i nord og muligheter for å heve disse objektene.

Regelverksutvikling og forvaltning

Norge har bidratt aktivt for å sikre atomanlegg og radioaktivt materiale i det tidligere Sovjetunionen gjennom blant annet tett samarbeid med stråleverns- og tilsynsmyndighetene i Russland, og senere Ukraina og land i Eurasia. Under samarbeidet er det videreutviklet lovverk, prosedyrer og inspeksjonsrutiner på atomsikkerhetsområdet. De nasjonale myndighetenes kontroll av atomanlegg, avfallshåndtering og sikkerhetskultur i disse landene har blitt styrket.

Samarbeidet har også gjort det mulig å jevnlig gjennomføre felles beredskapsøvelser, miljøovervåkning og besøk ved atomanleggene. Norges innsats på dette feltet har gjort internasjonale aktører bedre i stand til å gjennomføre atomsikkerhetsprosjekter, blant annet i Andrejevbukta. Her har det blitt utviklet regelverk og retningslinjer for å bidra til at brukt brensel og radioaktivt avfall kan fjernes på forsvarlig måte, i tråd med internasjonale standarder.

Sikkerhet og sikring ved atomanlegg

Kjernerkeftverk

En ulykke ved et operativt kjernekraftverk i våre nærområder representerer den største risikoen for radioaktiv forurensning til Norge. Norge har derfor bidratt med finansiering av sikkerhetstiltak ved Kola og Leningrad kjernekraftverk for å redusere risikoen for ulykker som kan få konsekvenser utover landegrensene. Det har vært et godt nordisk samarbeid om sikkerheten ved de nærmeste kjernekraftverkene i Nordvest-Russland. Dette har bidratt til en god koordinering av arbeidet og effektiv utnyttelse av ressursene. Det har vært en betydelig reduksjon i antallet sikkerhetsrelaterte hendelser ved anleggene de siste årene. For eksempel har antall hendelser ved Kola kjernekraftverk blitt redusert fra 41 i 1993 til tre i 2017, samtidig som alvorlighetsgraden i hendelsene har blitt lavere. Risikoen for kjernesmelting ved kjernekraftverket var 100 ganger høyere på begynnelsen av 90-tallet enn den er i dag. Samarbeidet med Kola og Leningrad kjernekraftverk har gitt innsikt i kunnskap om strålerelaterte trusler ved kraftverkene og bidratt til anskaffelse og oppgradering av utstyr som kan brukes i krisesituasjoner. På Leningrad og Tsjernobyl kjernekraftverk har Norge finansiert simulatorer som brukes til trening i håndtering av alvorlige ulykker og håndtering av brukt brensel.

Fra norsk side har vi bevisst finansiert sikkerhetstiltak som ikke kan knyttes direkte til forlengelse av reaktorenes levetid, som trenings- og opplæringstiltak. Norge prioriterer samarbeid om forberedelse til nedleggelse av gamle reaktorer. Midlene fra Norge, Sverige og Finland har utgjort bare en liten andel sammenliknet med de midlene russerne selv bruker på sikkerhetstiltak.

Norge har finansiert tiltak for økt atomsikkerhet ved ukrainske kjernekraftverk i tillegg til tiltak som bidrar til sikker håndtering i forbindelse med arbeidet ved reaktorene på Tsjernobyl kjernekraftverket.

Sammen med Australia var Norge pådriver for ny resolusjonstekst under IAEAs generalkonferanse i september 2017 om økt oppmerksomhet på regulering av transportable kjernekraftverk.

Håndtering av brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall

Arbeidet med fjerning av brukt kjernebrensel fra Nordflåtens tidligere marinebase i Andrejevbukta på Kolahalvøya kom i gang i juni 2017. Utenriksministeren deltok på markeringen av den første transporten av brukt kjernebrensel ut fra Andrejevbukta. Det var en viktig milepæl for å trygge forholdene i nord. Norge har finansiert tiltak som har sikret Andrejevbukta fysisk i tillegg til opprustning av vei, vann og avløp og bygninger, oppføring av kai, og gjennomført grunnundersøkelser og kartlegging av den eksisterende forurensningen ved anlegget. Norge har også bidratt til forsvarlig strålevern og opplæring av arbeidere som skal fjerne det brukte brenselet, gjennomføring av beredskapsøvelser og at utstyr og fasiliteter for rengjøring og klargjøring av utstyr som skal brukes ved uttransportering av brukt kjernebrensel er på plass.

Ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet

Det har vært gjennomført en rekke tiltak for å hindre at nukleært og annet radioaktivt materiale kan komme på avveier og for å sikre anlegg og hindre at uvedkommende får tilgang til slikt materiale. I løpet av den kalde krigen bygget Sovjetunionen verdens største ubåtflåte. På 80- og 90-tallet ble mange av atomubåtene tatt ut av drift. De utrangerte atomubåtene inneholdt kjernebrensel og var i dårlig forfatning. De representerte derfor en trussel mot land- og havmiljøet i nord. I perioden fra 2003 til 2009 finansierte og medvirket Norge til opphugging av fem atomubåter med kjernebrensel om bord. Den siste ubåten ble hugget opp i samfinansiering med Storbritannia. Kjernebrenselet fra ubåtene ble fjernet og er lagret under sikre forhold. Russisk og internasjonal innsats når det gjelder hugging av utrangerte atomubåter har ført til at samtlige er tatt hånd om. Rundt 120 atomubåter er hugget opp i Nordvest-Russland. Russland har selv hugget opp de aller fleste. Prosjektet med å sikre brukt kjernebrensel fra atomubåter er avsluttet.

Norge har finansiert fjerningen av totalt 251 høyaktive radioaktive kilder brukt som strømkilde i russiske fyrlykter, 180 i Nordvest-Russland og 71 i Østersjø-området. Russland har selv stått for fjerning og sikring av de fleste av de over 1000 kildene. Norge og USA har vært de viktigste internasjonale aktørene. I tillegg har også Frankrike, Canada, Sverige og Finland bidratt. Prosjektet med å fjerne radioaktive kilder i fyrlykter er avsluttet.

Gjennom konkrete tiltak i Andrejevbukta, bl.a. fysisk sikring og adgangskontroll, har Norge bidratt til at det brukte kjernebrenselet er sikret i påvente av uttransportering. Videre har vi

finansiert sikringstiltak på transportskipet Serebryanka og ved Atomflot der brukt kjernebrensel omlastes og eventuelt mellomlagres før videre transport med spesialjernbanevogner.

Norge har bidratt til å forsterke kontrollen ved grenseoverganger i Ukraina for å hindre smugling av nukleært og annet radioaktivt materiale. I tillegg har Norge bistått med å sikre at utrangerte radioaktive kilder fra industri, medisin og forskning ikke kommer på avveier. Norge og andre internasjonale partnere har etablert et godt samarbeid for å styrke atomsikkerheten i Ukraina, som er viktig for både Norges og Europas sikkerhet.

Norge har etablert samarbeid og inngått to rammeavtaler (MoU-er) med det amerikanske energidepartementet og utenriksdepartementet i 2014 og 2016, om ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet i Ukraina. I 2014 undertegnet strålevernsmyndighetene i Norge, Sverige og Ukraina en felleserklæring for styrket innsats med atomsikkerhet i Ukraina. Norge har tatt initiativ til koordinering av det internasjonale atomsikkerhetsarbeidet i Ukraina. Det er avholdt to møter under dette initiativet, i Oslo 2016 og Ukraina 2017, hvor det er etablert en formalisering av samarbeidsforumet.

Arbeidet gjennom G7-landenes Globale partnerskapsprogram mot masseødeleggelsesvåpen og Den nordlige dimensjons miljøutviklingsfond har bidratt til internasjonal aktivitet og tilstedeværelse som sikrer fremdrift og gjennomføring av komplekse og kostbare prosjekter. Den norske innsatsen har utgjort sentrale bidrag for at målene til Nuclear Security Summit har kunnet nås.

Det sivile samfunn (NGO)

Ikke-statlige miljøvernorganisasjoner spiller en sentral rolle på atomsikkerhetsområdet. Naturvernforbundets, Natur og Ungdoms og Bellonas arbeid med atomutfordringene i Nordvest-Russland utgjør et viktig bindeledd mellom myndigheter og befolkning.

Miljøvernorganisasjonenes tilstedeværelse i Nordvest-Russland er av stor betydning for det norsk-russiske samarbeidet. Gjennom å jobbe med russiske søsterorganisasjoner bidrar det sivile samfunn til økt oppmerksomhet på miljø- og atomsikkerhetsspørsmål, og en bevisstgjøring om alternativer til kjernekraft, energiøkonomisering og effektivisering av energisektoren. Det har også i senere tid vært aktiviteter rettet mot atomsikkerhetsutfordringer i Ukraina. Ikke-statlige miljøorganisasjoners arbeid og publikasjoner har ført til god kontakt med sentrale fagmiljøer, og bidratt til å øke den internasjonale oppmerksomheten om aktuelle atomsikkerhetsspørsmål.

Mer info om oppnådde resultater:

- <http://www.atomhandlingsplanen.no/>
- <https://www.nrpa.no/filer/ad99c9d143.pdf>
- <https://www.nrpa.no/publikasjoner>

Vedlegg 3: Organisering av atomsikkerhetssamarbeidet

Atomsikkerhetssamarbeidet som omfattes av handlingsplanen finansieres med øremerkede midler over Utenriksdepartementets budsjett. Midlene benyttes til gjennomføring av konkrete prosjekter, både bilateralt og multilateralt.

Nasjonalt

Utenriksdepartementet har det overordnede ansvaret for utforming av strategier og prioriteringer for atomhandlingsplanens arbeid, og representerer Norge i internasjonale fora der atomsikkerhet drøftes. For å sikre en bred forankring av strategiske beslutninger og prioritering, drøftes aktuelle spørsmål i Utenriksdepartementets rådgivende utvalg for atomsaker. Utvalget er bredt sammensatt og består bl.a. av representanter fra departementer som er direkte berørt av atomsikkerhets- og atomberedskapsarbeidet. Utvalget ledes av Utenriksdepartementet.

Statens strålevern er fra 2013 delegert oppgaven å forvalte hele porteføljen av tilskuddsmidler i atomhandlingsplanen. Dette medfører at Strålevernet har selvstendig ansvar for vurdering av søknader og rapporter innenfor rammene av årlig belastningsfullmakt fra UD. Strålevernet kan innhente råd fra relevante departementer og fagorganer.

Strålevernet er Utenriksdepartementets fagdirektorat i gjennomføringen av atomhandlingsplanen. Strålevernet har et særskilt ansvar for å bidra til kvalitetssikring av de enkelte prosjektene. Kontakt og samarbeid med tilsyns- og beredskapsmyndigheter i samarbeidslandene er et sentralt arbeidsområde.

Bilaterale samarbeidsavtaler

I 1993 undertegnet Norge og Russland en avtale om tidlig varsling av atomulykker og utveksling av informasjon om atomanlegg. Felles varslingsprosedyrer mellom landene ble etablert i 2015. Samarbeidet er videre forankret i rammeavtalen for et multilateralt assistanseprogram i Den russiske føderasjon (MNEPR) som ble undertegnet i 2003 og sikrer giverlandet fritak fra skatt, toll, avgifter og ansvar ved ulykker under prosjektgjennomføringen. Avtalen regulerer også spørsmål vedrørende økonomikontroll og inspeksjonsadgang. MNEPR-avtalen danner grunnlaget for Russlands bilaterale implementeringsavtaler med land som gir finansiell støtte. Norge inngikk ny bilateral implementeringsavtale med Russland i desember 2006.

Norge har en avtale med Russlands tilsynsmyndighet for teknisk, stråle- og kjernesikkerhet (Rostekhnadzor) fra 1997 og en samarbeidsavtale med tilsyns- og kontrollavdelingen for strålevern og kjernesikkerhet i det russiske Forsvarsministeriet, som ble fornyet i 2013. Samarbeidsavtalen med helsemyndigheten FMBA ble, på vegne av det russiske Helseministeriet, utarbeidet og undertegnet i 2008. Disse legger grunnlaget for konkret samarbeid.

En norsk-russisk kommisjon for atomsikkerhet møtes årlig for å gjennomgå status for konkrete prosjekter og for samarbeidet generelt. Atomsikkerhet og radioaktiv forurensning

er tema også i det bilaterale miljøvernssamarbeidet under Den blandede norsk-russiske miljøvernkommisjon.

Norge og Ukraina inngikk en bilateral varslingsavtale i 1994. Den forplikter partene til å varsle om atomulykker og utveksle informasjon om atomanlegg. Videre inngikk landene i november 2012 en samarbeidsavtale om atomsikkerhet spesielt med vekt på samarbeid innen sikker dekommisjonering av de nedlagte reaktorene i Tsjernobyl. I 2014 ble det undertegnet både en bilateral norsk-ukrainsk avtale om fornyet myndighetssamarbeid. Norge inngikk i 2015 en samarbeidsavtale med Energoatom, det statlige selskapet som driver alle kjernekraftverkene i Ukraina. 2016 ble det inngått en generell avtale om faglig og finansielt samarbeid mellom disse landene.

Multilateralt samarbeid

Norge bidrar til multilateral innsats i første rekke gjennom NDEP-fondet som ble opprettet i 2001, og forvaltes av EBRD. EBRD administrerer store prosjekter blant annet i Russland og Ukraina. Dette har omfattet blant annet arbeid med å fjerne brukt kjernebrensel fra Andrejevbukta og bygging av sarkofag over den ødelagte reaktoren i Tsjernobyl. Med finansiering fra fondet ble det i sin tid utarbeidet en strategisk masterplan med forslag til tiltak for å løse atomutfordringene i Nordvest-Russland. Den strategiske masterplanen har vært et viktig beslutningsverktøy for målrettet innsats både for det multilaterale og det bilaterale samarbeidet i regionen.